

UNIVERZITET U NIŠU
EKONOMSKI FAKULTET
Časopis „EKONOMSKE TEME”
Godina izlaženja 50, br. 4, 2012, str. 503-510
Adresa: Trg kralja Aleksandra Ujedinitelja 11, 18000 Niš
Tel: +381 18 528 624 Fax: +381 18 4523 268

SPOLJNO-EKONOMSKE AKTIVNOSTI UKRAJINE: SLUČAJ MALE PRIVREDE

Yuriy Makogon*

Rezime: *Trenutno, međunarodni ekonomski odnosi su pod jakim transformacijama u vezi sa novim ekonomskim izazovima 21. veka. Kritičnu ulogu imaju procesi globalizacije i formiranje postindustrijskog društva. Tehnička baza proizvodnje se ubrzano poboljšava. Optimizacija granskih i teritorijalnih struktura nacionalne ekonomije je u procesu. Pored ovih promena dešavaju se i procesi intenzivnog razvoja male privrede: proširivanje sfere operativnosti i opsega intenzivnog razvoja funkcija koje vrše. Mala privreda je sektor ekonomije koji sam ili u vezi sa velikim firmama i državnim organizacijama učestvuje direktno u formiranju i promociji pozitivnih društvenih i ekonomskih procesa, uveliko odlučivajući oblik i trendove u razvijenim zemljama za decenije koje dolaze. Cilj istraživanja je ispitivanje trenutnog stanja i problema stranih ekonomskih aktivnosti male privrede u Ukrajini u kontekstu globalizacije kao i utvrđivanje perspektive njenog razvoja uzimajući u obzir međunarodno iskustvo i menadžment nacionalnog identiteta.*

Ključne reči: *spoljne ekonomske aktivnosti, mala privreda, globalizacija, svetska ekonomija*

Uvod

Trenutno, međunarodni ekonomski odnosi su pod ozbiljnim transformacijama u vezi sa novim ekonomskim izazovima 21. veka. Kritičnu ulogu su preuzeli procesi globalizacije i formiranje postindustrijskog društva. Tehnička osnova proizvodnje se ubrzano poboljšava. Optimizacija granskih i teritorijalnih struktura nacionalnih ekonomija je u toku. Pored ovih promena dešava se i proces intenzivnog razvoja male privrede: proširivanje sfere delovanja i opsega funkcija koje vrše. Mala privreda je sektor ekonomije koji sam ili u sklopu većih preduzeća i državnih organizacija učestvuje direktno u formiranju i promociji pozitivnih društvenih i ekonomskih procesa, i većim delom određuje i formu i trendove u razvijenim zemljama u decenijama koje dolaze.

* Nacionalni Univerzitet u Donjecku, Departman za međunarodnu ekonomiju, Ukrajina
int-ec.dep@donnu.edu.ua
UDK 339(477)

Primljeno: 30.06.2012. Prihvaćeno: 06.09.2012.

Argumentacija

Cilj istraživanja je da se ispita trenutno stanje i problemi spoljne ekonomske aktivnosti male privrede u Ukrajini u kontekstu globalizacije, kao i određivanje perspektiva njenog razvoja, uzimajući u obzir međunarodno iskustvo i menadžment nacionalnog identiteta.

Teorijska i metodološka osnova teze se sastoji od savremene ekonomske teorije internacionalizacije preduzeća, naučnog rada domaćih i inostranih naučnika na ovom problemu. Osnovni metod istraživanja je sistematičan pristup. Metode sinteze, komparativne, ekonomske i statističke analize, sociološka istraživanja su korišćeni u istraživanju. Baza istraživačkih podataka je međunarodna i nacionalna statistika, ukrajinskog zakonodavstva. U radu su korišćeni podaci iz časopisa, naučnih publikacija i materijala sa konferencija.

U svetskoj praksi postoje sledeće osnovne forme stimulacije male privrede:

- Direktno finansiranje (novčana sredstva, pozajmice) koje dostiže 50% troškova stvaranja novih proizvoda i tehnologija (Francuska, SAD).
- Dodeljivanje pozajmica bez plaćanja kamate (Švedska).
- Subvencije (u skoro svim razvijenim zemljama).
- Stvaranje inovacija finansiranja uzimajući u obzir moguće rizike (Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Francuska, Švajcarska i Holandija).
- Smanjena državna plaćanja za pojedinačne pronalazače (Austrija, Nemačka, SAD).
- Produženje plaćanja taksi ili oslobađanje od njih ako se inovatorstvo odnosi na štednju energije (Austrija).
- Besplatno vođenje evidencije po zahtevu pojedinačnih pronalazača, besplatne usluge advokata za patente, oslobađanje od plaćanja taksi (Holandija, Nemačka).

Međutim, postoje značajne razlike u evropskom (kontinentalnom) i anglo-saksonskom (američkom) modelu razvoja male privrede. Dok Francuska podržava malu privredu pružajući garancije do 65% od pozajmice, u SAD više vole da pruže podršku najinovativnijim preduzećima. Naročito, federalna vlada finansira 35% izdataka malih i srednjih preduzeća u vidu poreskih podsticaja i kroz vladine ugovore. Na nivou države i nivou lokalnih uprava funkcionišu programi za podršku inovativnim malim i srednjim preduzećima za specifične potrebe teritorije. Pri tom, država finansira mala preduzeća kroz poslovne poduhvate stvorene uz učešće države u investicionim kompanijama male privrede koje imaju poreske i finansijske podstreke i vladine garancije za kredite (do 75%). Prema ekspertima, mala i srednja preduzeća su odgovorna za 20%-30% svih novih proizvoda, dok je njihov udeo u troškovima za inovativnost samo 4%-5% (Makogon, 2009)

Globalna ekonomska kriza s kraja prve dekade 21. veka se izrazila u širokom opsegu socioekonomskih pojava. Sektor male privrede je u poteškoćama

Spoljno-ekonomske aktivnosti Ukrajine: slučaj male privrede

zbog oštrog i dubokog smanjenja u potražnji i urušavajućih kreditnih uslova. U različitim zemljama opadanje prodaje male privrede značajno varira u zavisnosti od ekonomskog razvoja i integracije ovih zemalja u spoljnu trgovinu. Tokom krize mnoge evropske zemlje su usvojile mere za podršku male privrede da bi im se pomoglo da prežive teška vremena:

- Pružanje zajmova sa kamatnom stopom ispod realne, korišćenje lizinga, franšize, podugovaranja.
- Pružanje (niskih ili besplatnih savetodavnih usluga, naučnih i tehnoloških informacija).
- Razvijanje i implementacija „strateških razvojnih planova“ uzimajući u obzir specifične socioekonomske karakteristike regiona: ekonomski razvoj, specijalizovanje u industrijskoj i poljoprivrednoj proizvodnji, istorijskim, kulturnim i etničkim karakteristikama teritorije.
- Pomoć nezaposlenima da izgrade svoje biznise.
- Stvaranje primerene konkurencije u poreskoj minimizaciji.

Smanjenje potrošačkog tržišta i opadanje prodaje uz smanjenje likvidnosti preduzeća i veoma sumorni izgledi za budućnost imaju depresivni efekat na sektor male privrede. I kao što je pomenuto prethodno, pozicija male privrede je pogoršana narušavanjem pristupa kratkotrajnim i dugoročnim pozajmljivanjem. Anketa je pokazala da među preduzetnicima koji čekaju za dodatna smanjenja u poslovnoj aktivnosti će dovesti to daljeg urušavanja sektora male privrede u 2001. To je zbog sledećih ključnih faktora kao što su:

- Povećanje broja odloženih plaćanja što vodi čvrstom i povećanom smanjenju radnog kapitala što za posledicu ima smanjenje likvidnosti.
- Povećanje broja neplaćenih finansijskih obaveza (neplaćanja, neispunjenje vremena dostave), što dovodi do povećanja u broju bankrotstava i celokupnog smanjenja u poslovanju u sektoru male privrede.
- Nedostatak finansijskih resursa i povećanje neispunjenih potreba za kreditima.

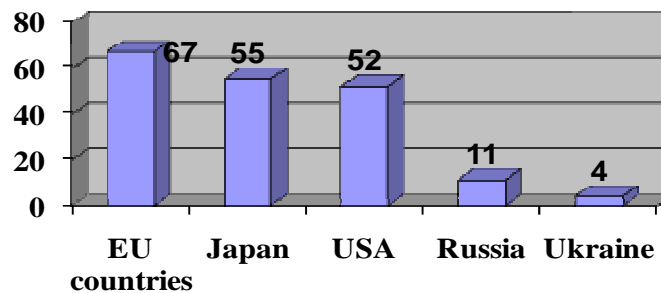
Suočavajući se sa otežanim uslovima u pristupu kreditu, preduzeća sektora male privrede traže alternativne načine finansiranja kao što su mobilizacija sopstvenih resursa za samofinansiranje, smanjenje ulaganja i inovacionih projekata čak i njihovog obustavljanja.

Grupa malih preduzeća može biti uspešna u korišćenju finansijskih resursa, ali pristup je otežan naročito u kontekstu globalne krize i to je glavna prepreka u kreiranju novih malih poslovnih jedinica za njihov opstanak i dalji razvoj. Naročito aktivna u traženju dodatnih resursa za opsežno prikupljanje mala preduzeća su uključena u implementaciju ulaganja i inovativne projekte. Ovo je zbog shvatanja da posle krize, rezultati investiranja u modernizaciju proizvodnje i inovacione projekte će biti važno sredstvo ostvarivanja ekonomskog uspeha u globalizovanoj

ekonomiji zasnovanoj na znanju u vezi sa najnovijim naučnim i tehnološkim dostignućima.

Uprkos nedavnom progresu i pozitivnim rezultatima Ukrajina zaostaje za razvijenim zemljama, gde je po pravilu, većina radne populacije zaposlena u maloj privredi i doprinos male privrede u BDP-u je najmanje 60% (u Ukrajini je 4%).

Grafikon 1. Udeo malih preduzeća u bruto domaćem proizvodu Ukrajine

Izvor: Yankovskiy, 2010 i Državna statistička služba, 2011

Može se primetiti da je prednost razvijenih zemalja koja je fiksirana globalizacijom ta da je visok procenat BDP-a koji pružaju mala i srednja preduzeća uravnotežen sa kupovnom moći potrošača koji su zaposleni u velikim preduzećima. U Ukrajini, izmešteni sa svojih radnih mesta, mnogi zaposleni industrijskih, naučnih, obrazovnih i drugih sistema rešavaju problem svoje egzistencije emigrirajući u inostranstvo. Danas, veliki broj eksperata je počeo da veruje da stopa decentralizacije zemlje (ili zaostala stopa nekonkurentskih industrija) je isuviše visoka nego li starost proizvodnje u malim i srednjim preduzećima, što može dovesti do pojačanja društvenih tenzija u društvu i gubitka celih segmenata ukrajinske industrije. U tom smislu, razvoj malih i srednjih preduzeća se mora razmotriti u kontekstu celokupnog razvoja industrijske politike u Ukrajini. Drugim rečima, potrebno je da se izjednače stope uklanjanja posledica hiper-industrializacije i stvaranja novih poslova u malim i srednjim preduzećima.

Takođe, postoje velike nacionalne razlike naročito u indikatorima inostrane ekonomske aktivnosti. Prema OECD-u u razvijenim zemljama oko četvrtina malih industrijskih kompanija dobija od 10% do 40% prihoda od međunarodnih operacija. Njihov izvoz je zaslužan za 25%-30% od svetkog izvoza robe i izvozna orijentacija malih i srednjih preduzeća razvijenih zemalja nastavlja da raste prevazilazeći rast izvoza najvećih kompanija za 2% do 2.2%.

U zapadnim malim i srednjim preduzećima proporcija proizvoda koji su prodati u inostranstvu se kreće od 20% do 47% (u Ukrajini – 3.5%), i u inženjerskim industrijama Japana i SAD ovaj udeo je jednak 30% i 40%. Kako mnoga mala i srednja preduzeća rade po podugovorima njihovo indirektno učešće

Spoljno-ekonomske aktivnosti Ukrajine: slučaj male privrede

u spoljnim operacijama je mnogo veći, naročito u Japanu. Na primer, samo na izvoz robe, udeo malih preduzeća u SAD je 20% od totalnog obima artikala koje prodaje američko poslovanje na globalnom tržištu. U zemljama kao što su Holandija, Belgija, Nemačka, Japan, u nekim godinama dostiže od 35% do 40%. Mnoga mala i srednja preduzeća Japana, Francuske i drugih zemalja izvozi od 20% do 50% njihovog outputa (Makogon).

Spoljna-ekonomska aktivnost Ukrajine privlači veliku pažnju. I to je prirodno jer Ukrajina je jedna od prvih mesta u svetu u smislu odnosa spoljne trgovine i BDP-a. Promet spoljne trgovine Ukrajine je skoro jednaka njenom BDP-u a to znači da je značajan udeo Ukrajinskog poslovanja povezan sa operacijama spoljne trgovine. Međutim, u Ukrajini stvoreni uslovi za rad male privrede, kao što je izvoz njenih proizvoda, je manje profitabilan od prodaje proizvoda na domaćem tržištu. U smislu ekonomskih interesa Ukrajine, aktivno učešće malih preduzeća u spoljnoj trgovini i drugim oblicima inostranih ekonomskih odnosa može biti izvor povećanja deviznih prihoda da bi se uzeli u obzir neki ekonomski problemi. Prisustvo na svetskom tržištu omogućuje im da implementiraju da bi poboljšali proizvodnju moderne tehnologije, da učestvuju u raznovrsnim poslovnim saradnjama sa inostranim firmama da bi privukle strani kapital. Godine 2009. samo 10% malih i srednjih preduzeća su iznele 20% ukrajinskih izvoznih aktivnosti. Udeo velikih firmi koje izvoze svoje proizvode i usluge je viši od 50%.

Tabela 1. Procena eksperta o udelu male privrede koja je učestvovala u izvozu roba i usluga ukrajinskih preduzeća za 2005-2011

Indikatori	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Udeo malih preduzeća u celokupnoj prodaji	6,60	5,30	5,50	4,76	4,39	4,48
Udeo malih preduzeća u celokupnom broju preduzeća	85,7	85,6	85,7	85,3	85,1	84,2
Izvoz roba i usluga	27,31	37,97	40,36	45,87	58,36	78,70
Izvoz male privrede	1545,0	1722,8	1902,5	1861,6	2180,2	2968,6
Udeo malih preduzeća u celokupnom izvozu	5,66	4,54	4,71	4,06	3,74	3,77

Na osnovu izvora iz literature, rezultati ankete preduzimača koju je sprovedla privredna komora i industrija Ukrajine pokazuje da je za sve forme internacionalizacije poslovnog okruženja Ukrajine tipično sledeće:

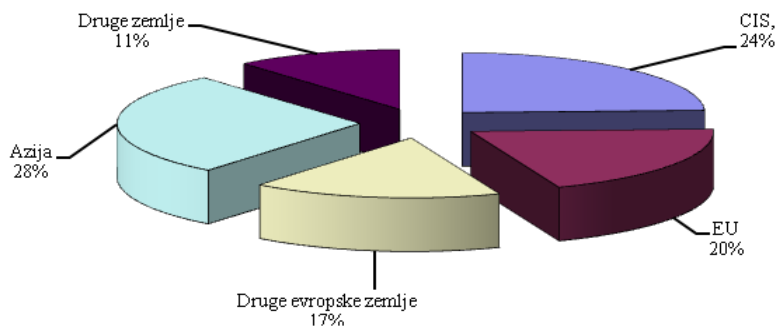
- Uvozno-izvozne transakcije (proizvdi za domaćinstvo, potrošačka roba).
- Ugovorno i korporativno partnerstvo naročito, licencni ugovori i franšizing

- Usluge (konsultovanje, prodaja nekretnina, putovanja)
- Privlačenje stranih direktnih investicija

Druge forme internacionalizacije poslovanja–pre svega uspostavljanje svojih kancelarija u inostranstvu- izostaju.

Tako, na osnovu suda eksperata možemo reći da je geografija izvoza ukrajinskih malih i srednjih preduzeća u 2010 razvrstana na sledeći način: CIS (24.4%), EU (19.7) druge evropske zemlje (16.6%), Azija (28.2%).

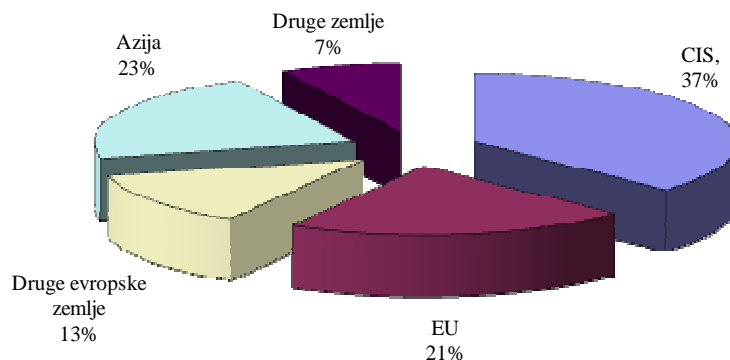
Grafikon 2. Izvoz malih preduzeća u Ukrajini, procentualno

Izvor: Državna statistička služba

Uvoz male privrede nije isti u geografskim područjima kao izvoz, ali je razvrstan na sledeći način: CIS (37%), EU (21%), druge evropske zemlje (13%), Azija (22%).

Grafikon 3. Uvoz malih preduzeća u Ukrajini u 2011, procentualno

Izvor: Državna statistička služba

Spoljno-ekonomske aktivnosti Ukrajine: slučaj male privrede

U strukturi artikla u izvozu male privrede, poljoprivredni proizvodi i industrija hrane zauzimaju oko 10%. Velika udeo njihovih uvoza i izvoza je u lakoj industriji: odeća, obuća. Ako u celoj strukturi ukrajinskog izvoza glavni artikli sirovo gvožđe, valjani metal, cevi, hemijska đubriva, mala privreda u sektoru spoljne trgovine igra samo ulogu posrednika ili komercijalne strukture kreirane za velika industrijska postrojenja.

Bitan uslov za razvoj međunarodne saradnje male privrede je dobar nivo svesnosti o potencijalnim partnerstvima. Lokalni preduzimači su slabo obavešteni o izgledima koji mogu biti implementirani uz pomoć različitih međunarodnih organizacija.

Zaključak

U okviru postojećeg tradicionalnog pristupa suštini svetske ekonomije, njen glavni predmet su transnacionalne korporacije. Međutim, globalizacija male privrede u kontekstu njenog učešća u inovativnom procesu zahvaljujući akumulaciji ljudskog kapitala čini mogućim da se na mesto male privrede u svetskoj ekonomiji gleda kao na punopravnog učesnika u globalnom ekonomskom procesu zajedno sa tradicionalnim subjektima i postaviti ga u inovativni model globalnog ekonomskog razvoja.

Proces globalizacije i tehnološke promene, određuju inovaciju kao razvojni vektor svetske ekonomije, što se u praksi realizuje u okviru nacionalne svetske ekonomije koja vodi ka cilju diversifikacije male privrede u oblasti inovacija usvojenih za njene spoljno trgovinske aktivnosti: razvoj postindustrijskih oblasti – trgovina u uslugama, istraživačke aktivnosti, međunarodna franšiza, međunarodni lizing, privlačenje stranog kapitala u zajednička ulaganja itd. Postoji urgentna potreba za razvojem adekvatnih trendova globalizacije i internacionalizacije sredstava male privrede, selekcija prioriternih vrsta i formi spoljne trgovine za inovativnu prirodu male privrede koja se može koristiti za formiranje regionalnih razvojnih programa za malu privredu u oblasti spoljne ekonomske aktivnosti.

Literatura

1. Makogon Y., Orekhova T., Khadzhinov I., Koshelenko V. (2009) Globalization and socialization of economic development: experience for Ukraine. // International Conference "Economics and Management –2009". Collection of the scientific works: 29-33. Kaunas, Lithuania.
2. State statistical service of Ukraine. – Retrieve from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Yankovskiy, M., Makogon, Y., Ryabchyn, O. (2010) *Innovative and classical theories of catastrophes and economic crises*: Monograph / ed. Makogon Y. - Donetsk: International Economics Department, Donetsk National University.
4. Макогон Ю.В., Орехова Т.В., Анисимова О.Н., Хаджинов И.В., Кошеленко В.В. (2011) *Предпринимательская среда в Украине*. Донецк: ДонНУ, Каунас: КТУ.

**FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF UKRAINE:
CASE OF SMALL BUSINESSES**

Abstract: Currently, international economic relations are under severe transformations related to new economic challenges of the XXI century. Critical role is played by the processes of globalization and the formation of post-industrial society. The technical base of production is rapidly improving. The optimization of branch and territorial structures of national economies are in the process. Among these changes are happening and the process of intensive development of small business: expanding its sphere of operation and a range of functions performed by them. Small business is a sector of the economy, which alone or in conjunction with large firms and state-owned organizations participates directly in shaping and promoting positive social and economic processes, largely determine the shape and trends in developed countries for coming decades. The aim of the research is to study the current state and problems of foreign economic activity of small business in Ukraine in the context of globalization, as well as determining the prospects of its development, involving into account international experience and national identity management.

Keywords: foreign economic activity, small business, globalization, world economy